

Duhovnost rada

Specifični doprinos svetog JosemarieEscrivá

Martin SCHLAG*

Sažetak

Specifična jezgra duhovnosti koju je sv. Josemaria unio u život Crkve je posvećenje rada u vlastitom pozivu. Escrivá je propovijedao autentičnu »laičku duhovnost«. U svjetlu osnivačke karizme koju mu je Bog udijelio zapazio je u skrovitom životu Isusa iz Nazareta paradigmu kršćanina u svijetu, koji se može posvetiti ne samo u svijetu, nego i kroz taj svijet. Središnja točka i korijen ovog napora je Kristova žrtva koja se uprisutnjuje u sv. Misi. Ona dovodi do jedinstva kontemplacije i akcije: njegov je cilj bio razmatranje usred svijeta. To je način gledanja djece Božje koja žarko ljube svijet jer on proizlazi iz ruke njihovog božanskog oca i stvoritelja. Napor oko svetosti neodjeljiv je od laičkog apostolata: svetost i apostolat su dvije strane jedne te iste medalje.

1. Kad netko biva proglašen blaženim ili svetim, tada on izlazi iz kruga svojih prijatelja, svoje obitelji i svoje duhovne djece, da bi postao Božjim darom cijeloj Crkvi. U čemu se sastoji taj specifični doprinos svetog Josemarie¹ životu Božjeg naroda? Na to je pitanje on sam više puta dao odgovor: »Unutrašnja jezgra posebne duhovnosti Opus Dei je posvećenje svakidašnjeg rada.«² Posvećenje rada čini, dakle, onaj *quid specificum* u Opus Dei što, po riječima utemeljitelja, »čovjeku u svijetu — običnom čovjeku, čovjeku na ulici — pomaže da provodi dosljedni kršćanski život, a da pri tom ne mora mijenjati svoj normalni način života ili svoje uo-

* Dr. Martin Schlag, pokrajinski vikar prelature Opus Dei u Austriji.

- 1 Sv. Josemaria Escrivá rodio se 9. siječnja 1902. u Barbastru (Španjolska). Za svećenika je zaređen 28. ožujka 1925. u Saragossi. Na božanski je poticaj 2. listopada 1928. osnovao Opus Dei. Nenadano je umro 26. lipnja 1975. u Rimu, nakon što je kao obično u svojoj radnoj sobi s mnogo ljubavi promatrao sliku Djevice Marije. U to je vrijeme Opus Dei već bio raširen po svih pet kontinenata i brojio je više od 60.000 članova iz 80 zemalja. Pripadnici prelature Opus Dei služe Crkvi kao i sv. Josemaria u duhu jedinstva s papom i biskupima. Dne 6. listopada 2002. papa Ivan Pavao II. je osnivača Opus Dei proglasio svetim. Njegov je spomendan 26. lipnja. Tijelo sv. Josemarie počiva u crkvi prelature Opus Dei (Marija mira, Viale Bruno Bozzi 75) u Rimu.
- 2 Sveti Josemaria, Intervju Jacquesu Guillemé–Brûlonu, *Le Figaro*, 16. 5. 1966, objavljen i u: *Gespräche mit Msgr. Escrivá de Balaguer*, Adamas–Verlag, Köln 31981. (ubuduće navedeno kao *Gespräche*), broj uz rub [Randziffer — dalje kao RZ] 34. Pojedina izdanja djela Josemarie Escrivá opskrbljena su rubnim brojevima koji ostaju nepromijenjeni u svim izdanjima.

bičajene poslove ili planove i nade. (...) Članovi se priključuju Opusu Dei ne stoga što bi htjeli napustiti svoj posao, nego radi traženja duhovnog uporišta kako bi mogli posvetiti svoj obični rad i u isto vrijeme pretvoriti ga u sredstvo vlastitog posvećenja i u pomoć za posvećenje drugih.«³ Ili još kraće: »Postati svet za veliku većinu ljudi znači posvetiti svoj vlastiti posao, da dnevno na svom životnom putu susretnu Boga.«⁴ Pojam rada može se tu široko razumjeti: tu se može podrazumijevati i traženje rada onih koji su nezaposleni, oporavak od bolesti onoga koji je nesposoban za rad, zaslužno dobrovoljno zalaganje krepkog umirovljenika itd., no Josemaria Escrivá u prvom redu misli na rad u svom zvanju, to jest na redovito ozbiljno zalaganje u jasno definiranoj zadaći koja se vrši s obavezom, u radno organiziranom svijetu. Profesionalni rad on označuje kao »osovinu«, »temelj«, »stožer« posvete.⁵ »Poziv na zvanje« je bitni, neodvojivi sastavni dio našeg kršćanskog bića. Tko ne bi osjetio želju da se založi u zadaćama ovog svijeta, da ga posveti, taj ne bi mogao shvatiti vrhunaravnu jezgru duha Opusa Dei.⁶

2. Ideja o posvećenju rada u vlastitom zvanju na prvi pogled iznenađuje i vrlo je suvremena, kako pod društvenim tako i pod teološkim vidom.

a) Profesionalni rad već dugo nije jednoznačan pojam jer se svijet rada razvija. Postalo je nejasno što je radno vrijeme i radno mjesto; dosadašnji oblici stručnog rada ponovno se zamjenjuju (nose najčešće engleske izraze); stručnom radu prijete štednja, otpuštanja, raslojavanja; stručni rad je često posesivan i čovjeka toliko obuzima da više ne ostaje slobodnog vremena za obitelj, izobrazbu itd.; rad se katkada proširuje u značenju tako da se radom označavaju djelatnosti, koje inače nisu obuhvaćene pojmom rada (npr. »Trauerarbeit«); nerijetko rad označuje stres i preopterećenje. Na pitanju stručnog rada dijele se duhovi. S jedne strane ima onih koji su grozničavo djelatni, s druge strane ima takvih koji svaku stručnu djelatnost svode na najmanju moguću mjeru. Općenito vlada nelagodno raspoloženje. To može biti u vezi s time što živimo u vremenu poslije prosvjetiteljstva koje je duboko svjesno da je propao projekt utemeljenja normi i vrijednosti na prosvjetiteljski način. Unatoč brojnim poveljama temeljnih prava, njihovo posljednje opravdanje ostaje sve nejasnije. Smisao, odgovor na pitanje »Odakle sve?« se izgubio. U svakom slučaju provodi se jedan pragmatizam koji je prodro i u svakidašnje događaje života velikog dijela zaposlenih: ono što legitimira rad, jest uspjeh. U nedostatku objektivnog mjerila za posao uspjeh je ipak konačno ono što drugi vrednuju kao uspjeh (novac, karijera, putovanja itd.). Uspjeh nadalje znači i moć, tj. sposobnost da se drugima manipulira. Stručni rad stoga znači za nemali broj stalno napreznaje: ili se uspijeva doći do moći ili čovjek sam biva manipuliran. Stoga često na

3 Sveti Josemaria, Intervju Peteru Frobarthu, *Time*, 15. 4. 1967, objavljen i u: *Gespräche*, RZ 24.

4 Sveti Josemaria, Intervju Tadu Szulcu, *New York Times*, 7. 10. 1966, objavljeno i u: *Gespräche*, RZ 55.

5 Usp. npr. Sveti Josemaria, *Freunde Gottes*, Adamas-Verlag, Köln 21980, RZ 61–62.

6 Usp. Ondje, RZ 58–59.

radnom mjestu vlada tjeskoba — ili pak dolazi do »radoholizma«, do fenomena strasti za radom, do obožavanja vlastitog zaposlenja.

Izazov glasi ovako: Potrebna je jedna »humana ekologija rada« — rad ne smije čovjeka »proždrijeti«. Nekada su sindikati morali izboriti ograničenje radnog vremena kako bi se ljudi mogli posvetiti i obitelji, kulturi i izobrazbi — danas mnogi moraju sami sebe ograničiti. Danas je riječ o jednoj vrsti duhovnog sindikalnog pokreta moderne koji se trudi da humanizira rad. No humaniziranje rada samo će tada uspjeti ako se u nj uključe Bog i krajnji okviri koji životu daju smisao. Kad bi se smisao rada sastojao u »uspjehu«, u pukom samopotvrđivanju ili samoostvarenju, tada bi on bio besmislen. Ljudska sloboda bez obaveze je besmislena. Smisao slobode je ljubav, stoga je smisao rada služenje. Kršćansko shvaćanje prepoznaje da se u radu udjelovljuje i utjelovljuje ljubav. Otuda i značenje koje je Escrivá za cijeloga života pridavao upravo »zvanjima služenja« (njegovanje bolesnika, kućni posao itd.). Ili kako je to jednom Hans Thomas formulirao: »Kršćanin radi ponajprije služenjem. Potom i da zasluži. Ovo posljednje čini ekonomsku vrijednost, a ono prvo ljudsko dostojanstvo rada.«⁷ Humaniziranje rada je posljedica, a ne pretpostavka njegova posvećivanja.

b) I za teologiju je ideja o »posvećenju rada« suvremena jer je ponovno otkriće općeg poziva na svetost⁸ dalo povoda da se pozitivno opiše i shvati poziv laika i da ih potakne da budu aktivni u pastoralu.⁹ To se dogodilo već na saboru i produbilo se u daljnjim dokumentima papinske učiteljske službe. Saboru zahvaljujemo tekstove o posvećenju rada koji su vrlo lijepi i duhovno duboki. Tako zahvaljujemo na onom često navođenom tekstu iz pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu »Gaudium et spes«: »Utjelovljenjem se naime Sin Božji na neki način sjedinio sa svakim čovjekom. Radio je ljudskim rukama, razmišljao ljudskim umom, odlučivao ljudskom voljom, ljubio je ljudskim srcem.« (GS 22). Sabor ističe da je ljudski rad daljnje razvijanje Stvoriteljeva djela¹⁰, da ne bi smjelo biti nikakvog raskola između vjere i dnevnoga života¹¹, dapače, da naš rad sudjeluje u samom otkupiteljskom djelu: »Držimo da se čovjek, prikazujući Bogu svoj rad, pridružuje otkupiteljskom djelu Isusa Krista koji je radeći u Nazaretu radio vlastitim rukama, dao radu uzvišeno dostojanstvo. Iz toga proizlazi dužnost za svakog čovjeka da savjesno radi, kao i pravo na rad (...)«¹². Te izreke sabora o radu su općenite, vrijede za sve kršćane, pripadali oni svećeničkom, redovničkom ili laičkom staležu.

7 H. Thomas, Dienen und verdienen. Über Würde und Wert der beruflichen Arbeit, u: H. Thomas (izd.), *Chancen einer Kultur der Arbeit. Abschied von der Entfremdung*, Busse Seewald-Verlag, Herford 1990, 61.

8 Usp. npr. Drugi vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi »Lumen gentium« (dalje citirano kao LG), 32, 39–40; još jasnije Ivan Pavao II., u posljednjem sinodalnom apostolskom pismu o pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu »Christifideles laici«, 30. 12. 1988 (dalje citirano kao CL), 16–17.

9 Usp. LG, 31.

10 Usp. GS, 34.

11 Usp. GS, 43.

12 GS, 67.

Ono što se tiče specifičnog rada laika opisuje se pojmom «svjetovni značaj». Zadaća laika je da traže Kraljevstvo Božje u upravljanju i prema Božjoj volji uređivanju vremenitih stvari te da vođeni duhom Evanđelja poput kvasca iznutra pridolesu posvećenju svijeta.¹³ Taj biti–u–svijetu za laike nije samo slučajna i nevažna oznaka, nego pozitivna, od Boga dana odrednica kršćanina koji je pozvan na svetost. Svjetovni karakter laika posjeduje teološko značenje u svjetlu Božjeg plana spasenja i otajstva Crkve.¹⁴ Ivan Pavao ovako se o tom izražava: »Njihov položaj (laika) ne promatra Sabor kao puku izvanjsku i ambijentalnu činjenicu nego kao zbilju kojoj je određeno da u Isusu Kristu nađe puninu svojega značenja.«¹⁵ Isus je posvetio ljudske stvarnosti tako što ih je sam htio doživjeti i u njima živjeti. »Tako 'svijet' postaje mjesto i sredstvo kršćanskog poziva vjernika laika jer je i sam pozvan da proslavi Boga Oca u Kristu.«¹⁶ Papa ističe da je za laike biti–u–svijetu i djelovati–u–svijetu posebna teološka i crkvena datost jer Bog njima želi objaviti svoju volju i njihovo posebno poslanje u *svijetu*. Obilježje svjetovnosti mora se gledati u svjetlu Božjeg stvaralačkog i otkupiteljskog čina, čina kojim je Bog svijet ljudima povjerio, da bi oni sudjelovali u njegovu stvaralačkom djelu, da bi stvorenje oslobodili od posljedica grijeha i same sebe posvetili u braku, u bezbračnosti, u obitelji, u zvanju i u različitim područjima društvenog života.¹⁷ »Život po Duhu« za laike sastoji se prije svega u njihovoj uključenosti u svjetovno područje i u njihovom sudjelovanju na zemaljskim djelatnostima, nastavlja Ivan Pavao II. Zadaće u svijetu ne smiju stajati izvan njihova duhovnog života: »Od pregoleme je važnosti jedinstvo života vjernika: oni se zaista moraju posvetiti u redovnome profesionalnom i društvenom životu. Da bi dakle mogli odgovoriti svome pozivu, vjernici laici moraju u svojim poslovima vidjeti prigodu za sjedinjenje s Bogom, kao i za služenje drugim ljudima koje privode zajedništvu s Bogom u Kristu.«¹⁸

Već iz tih riječi postaje jasno da Ivan Pavao II. ne ostaje kod dogmatskih i moralno–teoloških razmatranja. Vjera je tu zato da bude proživljena i tako papa iz Poljske govori — posve u skladu sa svojom velikom osjetljivošću za društvene i kulturne pojave sadašnjosti — kao prvi papa u povijesti o »duhovnosti rada«. Peto poglavlje svoje enciklike »*Laborem exercens*» posvećuje traženju »elemenata za duhovnost rada«. Crkva opaža »posebnu obavezu da razradi duhovnost rada, kojoj je smisao da pomogne svim ljudima da kroz rad dođu bliže Bogu, svom Stvoritelju i Otkupitelju, s njim surađuju u njegovu naumu spasenja za čovjeka i svijet i da u svojem životu prodube prijateljstvo s Kristom (...)«.¹⁹ »Duhovnost rada« izrasta iz Evanđelja rada, tj. iz božanske objave o ljudskom radu. Ljudski se napre-

13 Usp. LG, 31.

14 Usp. CL, 15.

15 Ondje.

16 Ondje.

17 Usp. Ondje.

18 CL, 17.

19 Ivan Pavao II., Enciklika »*Laborem exercens*«, 14. 9. 1981 (dalje citirano kao LE), 24.

dak može razumjeti samo kao plod prokušane duhovnosti ljudskog rada.²⁰ Među te elemente Papa ubraja sljedećih sedam točaka. Najprije treba priznavanjem Boga kao Stvoritelja sama sebe i sveukupnu zbilju u radu usmjeriti na Boga; rad je sudjelovanje, daljnje razvijanje i dovršavanje djela stvaranja; mi moramo nasljedovati Boga u njegovu radu, ali i u njegovu počinku sedmog dana te sebi sačuvati unutrašnje prostore slobodne od djelovanja; svijest o sudjelovanju na Božjem djelovanju mora prožeti i ono obično, svakodnevno djelovanje; želja da sudjelujemo u Božjem djelovanju mora odraziti najdublje pobude u preuzimanju posla; duhovnost rada nošena je uvjerenjem da čovječje stvaranje samog čovjeka usavršuje; u patnjama rad postaje nošenje križa u svjetlu uskrsnuća.²¹

3. Prema svemu dosada rečenom pitamo se: ima li još mjesta za doprinos sv. Josemarie? Da, i to upravo u izgradnji prave laičke, svijetom obilježene duhovnosti rada. Ponajprije je spomena vrijedno da je Josemaria Escrivá već u dvadesetim godinama 20. stoljeća bio uvjeren u to da su laici, vršenjem svoga staleškog rada, pozvani na svetost. Odakle mu to uvjerenje? Kako ga je mogao tako odlučno širiti, unatoč tolikim protivljenjima? On sam odgovara na to pitanje: tu je sigurnost posjedovao na osnovi karizme osnivača koju je 2. listopada 1928., nakon dugogodišnjeg ispitivanja i traženja u molitvi, primio od Boga.²² Od toga dana u njegovu srcu i na njegovim usnama nije zamuknula poruka o posvećujućem značenju rada. To svjetlo karizme dalo je da u tekstovima Svetog pisma otkrije novo značenje, kao npr. u odlomku o stvaranju u kojem se veli: »Jahve, Bog, uzme čovjeka i postavi ga u edenski vrt, da ga obrađuje i čuva.« (Post 2, 15) Sveti Josemaria iznenaduje sljedećom izjavom: »Od trenutka svoga stvaranja čovjek je morao raditi. To nisam ja izmislio. Treba pogledati samo prve stranice Svetog pisma. Tu čitamo da je Bog — prije nego je u svijet provalio grijeh i prije nego su smrt, trpljenje i bijeda kao posljedica grijeha ušli u čovječanstvo (usp. Rim 5, 12) — oblikovao Adama iz gliba zemaljskog te za njega i njegovo potomstvo stvorio divan svijet: *ut operaretur et custodiret illum* (Post 2, 15), da ga obrađuje i čuva.

Stoga nam mora biti jasno da je rad jedna veličanstvena stvarnost i ujedno neizbježivi zakon, kojem su svi ljudi na ovaj ili onaj način podložni, makar neki smatrali da se to njih ne tiče. Dobro upamtite: Dužnost rada nije ni posljedica istočnog grijeha ni iznašašće novog doba. Rad je radije nužno sredstvo za život koji nam Bog na zemlji povjerava; on nam daje dane i daje da sudjelujemo na stvaralačkoj moći da bismo zaslužili uzdržavanje života te da skupljamo plodove za vječni život (usp. Iv 4, 36): *Čovjek je stvoren za rad, a ptica za let.* (Job 5, 7)²³

I za Josemariu Escrivá je duhovnost rada — ne može čak drukčije ni biti — područje primjene općeg poziva na svetost usred svijeta. Taj je poziv polazišna i

20 Usp. Ondje, 26.

21 Usp. LE, poglavlje 5.

22 Usp. uz osnivanje Opus Dei: P. Berglar, *Opus Dei. Leben und Werk des Gründers Josemaria Escrivá*, Adamas-Verlag, Köln 31992, 60–61; A. Vásquez de Prada, *Der Gründer des Opus Dei Josemaria Escrivá*, Band 1, Adamas-Verlag, Köln 2001, 276–278.

23 Sveti Josemaria, Homilija »Arbeit Gottes«, u: *Freunde Gottes*, RZ 57.

referentna točka za svetost u svijetu. To je on rekao u raznim, već navedenim intervjuima. »Od 1928. govorim da svi putovi zemlje mogu biti putovi Božji te da svetost nije povlastica nekolicine izabраниh.«²⁴ »Stoga možemo reći, kako sam to već jednom prije mnogo godina napisao, da je Opus Dei toliko star i toliko mlad koliko Evanđelje. Ono želi kršćane podsjetiti na divnu riječ knjige *Postanka* da je Bog čovjeka stvorio da radi. I stavilo nam je kao primjer Krista koji je skoro sve vrijeme svoga zemaljskoga života radio kao zanatlija u malom selu.«²⁵ »U Kristovim rukama rad — profesionalni rad kakvim se bave milijuni ljudi širom svijeta — postaje božanskim djelom, otkupiteljskim činom i putom spasenja.«²⁶

Upitajmo se sada konkretnije u kojim vidicima učenje sv. Josemarie unapređuje duhovnost rada. Taj specifični doprinos želim obuhvatiti u pet točaka.

4. Osobna se svetost sastoji, prema opće prihvaćenoj biblijskoj izreci, u suobličavanju s Isusom Kristom. Tako nas uči Gospodin u propovijedi na gori da moramo biti savršeni kao Otac naš nebeski (usp. Mt 5, 48), a Pavao upućuje zahtjev koji upravo oduzima dah, da Boga nasljedujemo kao ljubljena djeca (usp. Ef 5, 1), da ga (Pavla) uzmemo kao primjer, kao što je on Krista uzeo kao primjer (usp. 1 Kor 11, 1). Isus Krist »'koji je slika Boga nevidljivoga' (Kol 1, 15) jest i savršeni čovjek koji je Adamovim sinovima vratio sličnost s Bogom, koja je već prvim grijehom izobličena«, kako naučava Sabor.²⁷

Posebnost kod Josemarie Escrivá je to da on za tim suobličanjem s Kristom ide upravo i prvotno po posvećenom staleškom radu. Taj rad nije samo mjesto, životno područje i okvir za posvećenje laika, nego »sredstvo i put svetosti«²⁸, »građa«, »materija« njegove svetosti, koji po ljubavi poprima svoju »forma substantialis«. »Tko želi svoju vjeru savršeno proživljavati i vršiti apostolat u duhu Opus Dei, taj se mora posvetiti po svom zvanju, posvetiti svoje zvanje i druge po svom pozivu posvećivati. Tako on živi kao drugi građani i ni po čemu se ne razlikuje od njih. *Dok on s njima tako zajedno radi, trudi se da Kristu postane suobličen i nasljeđuje njegovih trideset godina rada u nazaretskoj radionici. Ta naime svakodnevna zadaća nije tek okvir u kojem se čovjek mora posvetiti, nego je ona sama građa svetosti: u svakidašnjoj vrevi on otkriva Božju ruku i nalazi poticaje za život molitve.*«²⁹ To otkriće može čovjeka obradovati: »Nalaziš se u kuhinji, uz ognjište, za pisačim stolom. Već se počinje mračiti, postaje hladno. Uza te tvoja sestra guli krumpire. Ona je kao najmlađa i posljednja od vas otkrila 'božansku ludost' dosljedno proživljavanog kršćanskog poziva. Razmišljaš: prividno ona čini iste stvari kao i prije, no

24 *Gespräche*, RZ 34.

25 *Gespräche*, RZ 24.

26 *Gespräche*, RZ 55.

27 GS 22.

28 Usp. Sv. Josemaria, Homilie »In Josefs Werkstatt«, 19. 3. 1963, u: *Christus begegnen*, Köln 41977, RZ 47.

29 Sv. Josemaria, Intervju dan E. Zuppi i A. Fugardi, *L'Osservatore della Domenica*, 19. i 26. 5. i 2. 6. 1968, objavljen i u *Gespräche*, RZ 70. Isticanje moje.

ipak razlika je velika! — Bez sumnje, ona je prije 'samo' gulila krumpire i gotovo... A sada je ona, dok guli krumpire, tu da se posveti...«³⁰

Inicijativa dolazi od Krista: kao što je on u obitelji zanatlije htio postati tijelom i kao čovjek utjelovljena Božja riječ, zanatlija sa stručnim znanjem, tako se on želi dalje tijekom ljudske povijesti utjelovljivati u staleškom radu kršćana. Da, kao što Sin sve prima od Oca, tako on prima sama sebe i u svojoj stručnoj spremi od Oca: »Otac moj neprestano radi, zato i ja radim.« (Iv 5, 17) »Mi smo normalni kršćani; djelujemo u različitim zvanjima, cijeli naš rad teče u normalnim, svakodnevnim stazama, u predvidljivom ritmu. Svi dani su slični jedni drugima, možda su čak jednolični... A ipak ta prividna jednoličnost svagdašnjice ima božansku vrijednost, tu je važan Bog: Krist, naime, hoće postati tijelo u našem radu, on hoće čak i najnezapaženije djelovanje iznutra oživjeti.«³¹

Tako biva jasnim zašto je Escrivá gajio posebnu ljubav prema Isusovu skrivenu životu u Nazaretu, koji je za njega značio paradigmu svjetovnog kršćanina. Svi kršćani, no posebno oni koji su od Boga pozvani da budu usred svijeta i da oblikuju svijet, imaju udjela u »Otajstvima skrivenog Isusova života.«³² »Po tom što je Isus odrastao i živio poput jednog od nas, on nam objavljuje da ljudski život, da obično svakodnevno djelovanje ima božanski smisao. Kolikogod tu istinu razmatramo, uvijek moramo u čuđenju svoju misao vratiti na njegovih trideset godina skrovitog života, na onih trideset godina koje tvore najveći dio njegova boravka među nama ljudima, svojom braćom. Godine u sjeni, no za nas jasne kao sunčeva svjetlost. Ili još više: svijetle godine koje rasvjetljuju naše dane i daju im pravi smisao (...).«³³

5. Djelo suobličenja s Kristom, djelo našeg posvećenja, djelo je milosti, a ne u prvom redu našeg napora. To je Božja inicijativa. Stoga se trud oko svetosti očituje u pribjegavanju sredstvima spasenja koja je Bog označio: njegova živa Riječ predana od Crkve, sakramenti, molitva, vidljiva veza jedinstva i bratstva u Crkvi itd. Sva su ta sredstva spasenja usmjerena na Euharistiju — središte i korijen Crkve i kršćanskog života.³⁴ Želja da se posveti profesionalni rad, snaži središnju ulogu Euharistije. Posvetiti rad znači prinijeti ga kao Bogu ugodni prinos, vršeci opće svećeništvo svih krštenih, o čemu govori sv. Petar: »Dopustite da se od vas samih kao živog kamenja sagradi duhovna kuća, sveto svećeništvo da prinosi duhovne i Bogu ugodne žrtve po Isusu Kristu.« (1 Pet 2, 5) Žrtva naprosto, koja se Bogu sviđa, žrtva je njegovog jedinorođenog Sina, koji je svojom poslušnošću do smrti (usp. Fil 2, 8) ispravio Adamov neposluš (usp. Rim 5, 19). Samo »po Isusu Kristu«

30 Sveti Josemaria, *Die Spur des Säckelmanns*, Adamas-Verlag, Köln 1986, br. 498.

31 Sveti Josemaria, Homilija »Maria, Ursache unserer Freude«, 15. 8. 1961, u: *Christus begegnen*, RZ 174.

32 Usp. *Katekizam Katoličke crkve*, br. 531–533.

33 Sveti Josemaria, Homilija »Christi Triumph in seiner Demut«, 24. 12. 1963., u: *Christus begegnen*, RZ 14.

34 Usp. Sveti Josemaria, Homilija »Die Eucharistie, Geheimnis des Glaubens und der Liebe, u: *Christus begegnen*, RZ 87; Drugi vatikanski sabor, Dekret o službi i životu svećenika »Presbyterorum ordinis«, br. 5; *Katekizam Katoličke crkve*, RZ 1407.

imamo pristup k Ocu po Duhu Svetom (usp. Ef 2, 18) i možemo njemu svoj rad prinijeti. Upravo Euharistija kao sakramentalna žrtva, kao sudjelovanje u nebeskoj liturgiji, u kojoj se naš Veliki svećenik svojom krvlju neprestano za nas zauzima (usp. Heb 8, 1 i 9, 11–12. 24–26), omogućuje nam sjedinjenje s Kristovom žrtvom. Katekizam Katoličke crkve ovako sažima taj nauk: »Euharistija je ujedno i žrtva Crkve. Crkva, koja je Tijelo Kristovo, sudionica je u žrtvi svoje Glave. I sama biva sva prinesena zajedno s Kristom. Ona se pridružuje njegovu zauzimanju kod Oca za sve ljude. U Euharistiji Kristova žrtva biva i žrtvom udova njegova tijela. Život vjernika, njihova hvala, patnja, molitva, njihov rad, sjedinjeni su s Kristovima i s njegovom potpunom žrtvom i tako poprimaju novu vrijednost. Kristova žrtva prisutna na oltaru pruža svim kršćanskim naraštajima mogućnost da se sjedine s njegovom žrtvom.«³⁵

Za «duhovnost rada» svjetovnog kršćanina — i tu opet dajemo riječ svetom Jo-semariji — to znači praktičnu i proživljenu prednost svete mise u vlastitom svagdanu, a svagdanje prisustvovanje misi on je osobito stavljao na srce kao potrebu duše: »Iznad svega moramo ljubiti svetu misu, koja treba biti središte našega dana. Ako uistinu suslavimo svetu misu, kako nećemo ostatak dana ustrajati u mislima na Gospodina, sa željom da ne izgubimo njegovu prisutnost; da ne radimo kao što je on radio, da ne ljubimo kao što je on ljubio?«³⁶ Svakodnevni rad povezati sa svetom misom tako da se sve djelovanje zajedno s hostijom stavi na patenu; dan podijeliti na dvije polovice od kojih je jedna posvećena zahvaljivanju za već proslavljeno misno slavlje, a druga priprava za nadolazeće slavlje; kruženje misli oko svetohraništa; «navaljivanje» na svetohranište, na koje se svraća pozornost kad se ukažu siluete crkvenog tornja — sve su to bili konkretni savjeti za svakidašnjicu svjetovnog kršćanina koje je on brižno davao. Još više: riječ je o tome da se cijeli dnevni posao pretvori u misu: »Njemu ne služiti samo na oltaru, nego po cijelom svijetu koji je za nj oltar. Sva čovjekova djela obavljaju se ujedno na oltaru, a svaki od vas slavi u tom jedinstvu kontemplativne duše, što je vaš dan, u određenom smislu *svoju misu* koja traje dvadeset četiri sata, u očekivanju sljedeće mise koja opet traje dvadeset četiri sata — i tako do kraja našega života.«³⁷ Jedna zgoda iz njegova života može to predočiti: kroz nekoliko godina je centralno sjedište Opus Dei u Rimu služilo i kao mjesto za formaciju mladih ljudi, koji su morali izaći na kraj s uskim prostorom i s vrlo malim materijalnim sredstvima. Jednog je dana sveti Josemaria vidio kako dva studenta uče za jednim stolom, koji je navodno prije služio kao provizorni oltar i bio je ganut: Upravo bi to njihov studij, i bilo koji njihov rad morao biti — prikazni dar Bogu, prinesen na oltaru.

6. »Uza sve poštovanje, neću nikada dijeliti mišljenje onih«, piše naš svetac, »koji odvajaju kontemplativni i aktivni život jedan od drugoga, kao da su to dva međusobno nespojiva područja.

35 RZ 1368.

36 Sveti Josemaria, Homilija »Fronleichnam« 28. 5. 1964, u: *Christus begegnen*, RZ 154.

37 Sveti Josemaria, Homilija od 19. 3. 1968.

Dijete Božje mora biti kontemplativno, a to znači čovjek koji usred buke okolnog svijeta u trajnom razgovoru s Gospodinom zna pronaći šutnju duše i koji na Boga gleda kao na svoga oca ili prijatelja koga neograničeno ljubi.«³⁸ Escrivina poruka o posvećenju rada nije ni aktivizam ni program za poboljšanje krhkog svijeta, nego poziv da se rad u svom pozivu uzdigne na razgovor s Bogom koji se može voditi prigodom svih poslova. Kao tihe duše usred svijeta, »*nel bel mezzo della strada*«, trudio se on da definira svjetovne kršćane. Zašto Escrivá toliko naglašava da je trajni razgovor s Bogom bitna sastavnica duhovnosti rada? Zato što je kontemplativni pogled na svijet polazište i cilj posvećenja svijeta. »Žarka ljubav prema svijetu« koju on propovijeda³⁹ ima svoje korijene u tome što je svijet iz Božjih ruku proizašao dobar, a djeca ga Božja kao baštinu posjeduju. Tek je ljudski grijeh svijet učinio ružnim, no »cjelokupno stvorenje ustrajno iščekuje ovo objavljivanje sinova Božjih« (Rim 8, 19). »Upravo stoga što smo djeca Božja gledamo s ljubavlju i divljenjem na sve stvari koje potječu iz ruke božanskog Oca i Stvoritelja. Na taj način živimo kontemplativno usred svijeta i ljubimo taj svijet.«⁴⁰ I papa Ivan Pavao II. osobito preporučuje kontemplativno gledanje koje istom omogućuje da se ljudi i okoliš ispravno razumiju u svom značenju, tako da se prevlada posesivno–tehnički pristup svijetu. »To je gledanje onoga koji se ne će drznuti da prema stvarnosti bude posesivan, nego je prihvaća kao dar i pritom u svakoj stvari otkriva odsjaj Stvoritelja, a u svakom čovjeku njegovu živu sliku.«⁴¹ Takvo je gledanje djeteta Božjeg koje u stvorovima nastoji ophoditi sa Stvoriteljem, koji mu je ljubljani Otac: »Tko prima poziv za Opus Dei, stječe novo gledanje na stvari oko sebe. On vidi novo svjetlo u svojim društvenim odnosima, u svom pozivu, u svojim brigama, u svojoj žalosti i u svojoj radosti. No nikad se on ne povlači od svega toga.«⁴² Tako postaje shvatljivo zašto Josemaria neumorno uči da se staleški posao može i mora pretvoriti u molitvu: »I tvoj rad mora biti osobna molitva, živi razgovor s našim Ocem na nebu. Ako tražiš posvećenje u svojoj staleškoj djelatnosti i po njoj, tada moraš iz te djelatnosti odagnati ono anonimno, kako bi postalo osobna molitva.«⁴³ Moliti znači razgovarati s Bogom, a to činimo i onda kad malu dužnost svakog trenutka razumijemo kao Božji razgovor, u koji trebamo s ljubavlju ući. »Vjerujte mi, uopće nije tako teško pretvoriti rad u molitveni dijalog. Time što ga Gospodinu prikažemo, a sebe dadnemo na posao, Bog nas već čuje, on nam već pomaže. Usred svoga dnevnog posla preuzimamo način života smirenih duša.«⁴⁴ Takav način života dovodi konačno do svrhe posvećenog rada, opet do smirenosti. Upravo se u tome sastoji njegova autentičnost kao duhovnost rada, jer bez žive svijesti o Bo-

38 Sveti Josemaria, *Im Feuer der Schmiede*, Adamas-Verlag, Köln 1987, br. 738.

39 Usp. npr. homiliju »Die Welt leidenschaftlich lieben«, u: *Gespräche*, RZ 113–115.

40 Sveti Josenaria, Homilija »Die Bekehrung der Kinder Gottes«, 2. 3. 1952, u: *Christus begegnen*, RZ 65.

41 Ivan Pavao II, Enciklika »*Evangelium vitae*«, 25. 3. 1995, 83.

42 Sveti Josemaria, *Gespräche*, RZ 62.

43 Sveti Josemaria, *Freunde Gottes*, RZ 64.

44 Sveti Josemaria, *Freunde Gottes*, RZ 67.

žanskom djetinjstvu i o božanskoj izvornosti svijeta svjetovni karakter iskvario bi se u posvjetovnjačenje: »Kao što košuta žudi za izvor vodom« (Ps 41, 2), tako smo i mi žurno došli suhих, isušenih usta. Hoćemo piti iz izvora žive vode. I prirodno, cijeli dan boravimo uz te izvore čiste vode koja struji u vječni život (usp. Iv 4, 14). Riječi su suviše jer govor zakaže; razum se smiruje. Nema više umovanja, nego promatranje! I u duši se iznova javlja pjesma, nova pjesma: jer duša osjeća i zna da je Bog gleda, s ljubavlju, trajno.«⁴⁵

7. Kršćanska svjetovna duhovnost ne može uopće drukčije nego vrlo ozbiljno prihvatiti svijet s njemu vlastitim zakonitostima. Zapadna, kršćanski protkana kultura zasniva se na tome da uistinu postoje dvije uzročnosti. Samo ako postoji (i) uzročnost stvorenja, može postojati ljudsko djelovanje, ljudski rad, uzročnost i odgovornost. Toma Akvinski ulazi u raspravu s Averoesom jer je taj odbacio stvarnost dviju uzročnosti: Bog u svojoj svemoći izvodi izravno sve. Toma kao predstavnik kršćanskog gledanja zastupa naprotiv metafiziku ograničenih uzroka koja se temelji na stvaranju, a prihvaća obje stvari: transcendenciju Boga koji je bićima ujedno nutarniji od njih samih te stvarnu samostojnost drugotnih uzroka koji djeluju u svjetovnim područjima i kojima pripada njihova vlastita ljepota i zakonitost. Tako postoji stvarna opravdanost privrednog, medicinskog, umjetničkog i drugog djelovanja. Kršćanski se duh trudi oko samostojnosti područja stvari, no ne onako kako to čini laicizam koji to područje čini apsolutnim i u tom smislu ga »divinizira«, nego u smislu relativne autonomije, koja zna da je od Boga darovana i njemu odgovorna.⁴⁶ Bez te povezanosti s Bogom nastaju apsolutiziranja i totalitarizmi koji slobodu pojedinca nerijetko ugrožavaju, čak u ime slobode. Tu se obistinjuje upozorenje Sabora: bez Stvoritelja stvorenje tone u ništavilo.⁴⁷

S tom relativnom autonomijom zemaljskih stvarnosti nespojiv je tzv. integralizam (pokušaj da se dogme upotrijebe za vremenite interese) kao i klerikalizam (pokušaj da se Crkva upotrijebi za postizavanje vremenitih ciljeva). I konfesionaliziranje, tj. konfesionalna obojenost samosvojnih područja u svijetu, protuslovi samosvojnosti svijeta.

Sve te misli pronalazimo kod svetog Josemarie. On je bio odlučan neprijatelj svih dogmi u vremenitim stvarima⁴⁸ i strastveni branitelj slobode savjesti⁴⁹, što mu je stvaralo nemalo teškoća. On je promicao zdravi«antiklerikalizam» koji je dopuštao da laici budu laici, a svećenicima je dao da govore samo o Bogu.⁵⁰ On je najbrižnije izbjegavao upotrebljavanje Crkve za svjetovne ciljeve⁵¹ i zahtijevao od

45 Sveti Josemaria, Homilija »Auf dem Weg zur Heiligkeit«, 26. 11. 1967, u: *Freunde Gottes*, RZ 307.

46 Usp. GS, 36.

47 Ondje.

48 Usp. Sveti Josemaria, *Gespräche*, RZ 44, 67.

49 Usp. npr. Sveti Josemaria, *Im Feuer der Schmiede*, br. 144; Isti, *Die Spur des Sämanns*, br. 302, 313, 389.

50 Usp. Sveti Josemaria, Inetervju s P. Rodriguezom, Palabra, 1967, *Gespräche*, RZ 12.

51 Usp. Sveti Josemaria, *Gespräche*, RZ 117.

svoje duhovne djece da žive »za« Crkvu, a ne »od« nje.⁵² Za pothvate članova Opus Dei dao je pravilo da oni moraju biti civilne ustanove slobodnih građana u slobodnim državama.⁵³

Svoj životni izražaj u duhovnosti rada, kako ju je naučavao sveti Josemaria, ta razmišljanja nalaze se u dva zahtjeva: raditi što je moguće savršenije iz ljubavi prema Bogu i iz služenja bližnjemu i — s tim u vezi — poticati »heroizam malih stvari«. »Što imam od toga«, viknuo je, »ako čujem da je netko moj dobar sin i dobar kršćanin, no loš postolar? Ako se on ne trudi oko stručnog znanja i oko točnosti u svojoj profesiji, on to zvanje neće posvetiti niti će ga moći Bogu ponuditi.«⁵⁴ I u istoj homiliji tumači: »Mi ne smijemo Gospodinu ništa prikazati što nije savršeno u onoj mjeri u kojoj to dopušta naša ljudska nepotpunost, bez nedostatka i u malenom savršeno. Bog ne prihvaća površni posao. U Svetom pismu stoji: »Ništa s manom njemu nemojte prinostiti, jer vam to neće biti primljeno« (Lev 22, 20). Stoga rad koji ispunja naš dan i zahtijeva svu našu snagu, mora biti prinos koji je dostojan Stvoritelja, savršeno i besprijekorno djelo: *operatio Dei*, rad od Boga i za Boga.«⁵⁵ Posao, da bi bio posvećen, mora biti izveden stručno dobro i propisno. To znači napor, sa željom da se iz ljubavi prema Bogu posao bolje obavi nego što to čine ljudi koji teško rade samo radi prolaznih ciljeva. Ako ide, onda čak i bolje od najboljih, budući da odbijamo razmaženost i ne smatramo se »jadnim žrtvama«.

»Heroizam u malenom« predstavlja za kršćanina u svijetu izvor trajnog zanimanja. Jedva se pružaju prigode za »velika djela« — naprotiv, kršćanin se stalno smatra potaknutim da male stvari iz ljubavi učini velikima. »Tko je vjeran u najmanjoj stvari, vjeran je i u velikoj.« (Lk 16, 10) »Sve činite iz ljubavi. Tada više nema malih stvari: sve postaje velikim. Ustrajnost u malim stvarima, iz ljubavi, jest heroizam.«⁵⁶

Da bi razjasnio tu askezu malih stvari, sveti se Josemaria kao mladi svećenik rado penjao na tornjeve gotičkih katedrala, kako bi svojim pratiocima izbliza pokazao djelo po mjeri, filigranski rad iz kamena. Njihovu je pozornost usmjeravao na to da ta čudesna djela nisu uopće vidljiva odozdo. Ono što je htio objasniti bilo je tako razumljivo: to je Božji rad, Božje djelo — vlastiti rad treba tako savršeno obavljati da on bude lijep kao ovo nježno šiljasto tkivo od kamena.⁵⁷ Tako se može svakidašnja proza preobraziti u epsku pjesmu.⁵⁸

8. Posljednja točka koju bih želio uputiti u svezi sa specifičnim doprinosom svetoga Josemarie u izgradnji duhovnosti rada tiče se laičkog apostolata. Rad nije tek

52 Usp. Sveti Josemaria, *Der Weg*, br. 519.

53 Usp. Codex Juris Particularis Operis Dei, br. 121 1, u: A. de Fuenmayor/V. Gómez-Iglesias/J. L. Iñáñez, *Die Prälatur Opus Dei. Zur Rechtsgeschichte eines Charismas*, Essen 1994, 667.

54 Sveti Josemaria, *Freude Gottes*, RZ 61.

55 Sveti Josemaria, *Freude Gottes*, RZ 55.

56 Sveti Josemaria, *Der Weg*, Adamas-Verlag, Köln 1983, br. 813.

57 Usp. Sveti Josemaria, *Freunde Gottes*, RZ 65.

58 Usp. Sveti Josemaria, *Gespräche*, RZ 116.

»propovjedaonica« s koje se svijetu propovijeda. On ne pruža samo prigode za socijalne kontakte koji mogu »poslužiti« za misionarske ciljeve. Mnogo više, posvećeni rad je sam u sebi apostolat.

Već je Sabor naučavao da su laici od Boga pozvani na upravljanje i uređivanje vremenitih stvari, da takoreći kao kvasac iznutra pridonese posvećenju svijeta i da svjedočanstvom svog života u sjaju vjere, ufanja i ljubavi Krista naviještaju.⁵⁹ Posvećenje rada i apostolat su dakle dvije strane jedne te iste medalje. Laički apostolat je oblikovanje svijeta u duhu Kristovu, a kršćansko oblikovanje, tj. posvećenje rada, prožimanje svijeta Duhom Kristovim; je apostolat: »Tajna. — Otvorena tajna: postoje krize svijeta jer nedostaju sveci.

Bog hoće puno 'svojih' ljudi u svakoj ljudskoj djelatnosti. — Tada nastaje 'pax Christi in regno Christi' — mir Kristov u Kristovu kraljevstvu.«⁶⁰

Htjeti posvetiti rad znači, uz sve ljudske ograničenosti, nastojanje da se vrše sve kreposti u dotičnim staleškim djelatnostima. Već je to apostolat, »jer pokuša li se na taj način živjeti usred svakodnevnoga života, kršćansko će ponašanje odmah postati primjer, svjedočenje, konkretna i djelotvorna pomoć. Učimo slijediti stope Kristove, jer je on povezoao primjer i riječ: *coepit facere et docere* (Dj 1, 1), počeo je djelovati i govoriti. Stoga sam prije više od četrdeset godina taj rad nazvao *apostolatom prijateljstva i povjerenja*.«⁶¹

Kao što su svi kršćani bez iznimke i ostatka pozvani na svetost, tako i Gospodin sve zove na rad u žetvi: »Nemoj povući udoban zaključak: za to nisam prikladan, za to su već drugi tu; kad bi tome tako bilo, onda bi se svatko mogao od toga ispričati. Kristova je molba svima upućena, svakom pojedinom kršćaninu. Ništa nas od toga ne oslobađa, ni dob, ni bolest, ni rad. Nema isprike: ili ćemo donositi plodove apostolata, ili je naša vjera бесплодна.«⁶² Ako je naš rad nastavak Božjeg stvaralačkog i spasenjskog djela, i ako Bog sebe u svojem stvaranju objavljuje, to se on objavljuje i u našem posvećenom radu.

Nemali broj kršćana ipak ima tjeskobu pred apostolskim nastojanjem oko drugih ljudi jer im izgleda «neprirodnim» ili indiskretnim da «prodiru u te privatne sfere». Čujmo odgovor svetog Josemarie: »Tko je rekao da se mora činiti nešto neobično ili uočljivo kako bi se o Kristu govorilo i njegov nauk širilo? Provodi normalan život kao svi. Radi ondje gdje ti je mjesto; trudi se da svoj staleški rad usavršiš, rasti u tom, uspinji se svakog dana. Budi pošten i pun razumijevanja prema drugima, a zahtjevan prema sebi. Traži umrtvljenost, živi u radosti. To će biti tvoj apostolat. Nećeš moći sebi protumačiti jer sebi izgledaš tako siromašan: a ipak će tvoji drugovi tražiti razgovor s tobom, prirodno i jednostavno, nakon rada, u krugu obitelji, u autobusu, u šetnji, svuda. Govorit će vam o nemiru koji svaki u sebi nosi, makar neki to i ne žele priznati. I oni će taj nemir bolje shvatiti ako jednom počnu istinski Boga tražiti.«⁶³

59 Usp. LG, 31.

60 Sveti Josemaria, *Der Weg*, br. 301.

61 Sveti Josemaria, *Gespräche*, RZ 62.

62 Sveti Josemaria, Homilija »Damit alle gerettet werden«, 16. 4. 1954, *Freunde Gottes*, RZ 272.

63 Sveti Josemaria, *Freunde Gottes*, RZ 273.

Samo svjedočenje nije dakle dovoljno svetom Josemariji: Za apostolsko zalaganje današnjeg apostola nije dovoljno da bude nijem u radu, nego se »nijemost« mnogih kršćana na religioznom području mora nanovo prevladavati. Polazna točka zacijelo je svjedočenje, no potom mora slijediti i riječ, jer »tkogod zazove ime Gospodnje, spasiće se. Ali kako će zazivati onoga u koga nisu vjerovali? Kako li će vjerovati u onoga za koga nisu čuli? Kako li će čuti bez propovjednika?« (Rim 10, 13–14) »Kršćanski apostolat — a tu konkretno mislim na apostolat običnog kršćanina, na apostolat muškarca ili žene, koji žive bez neke osobitosti među onima koji su im jednaki — jest velika kateheza u kojoj se po osobnom ophođenju, po pravom i iskrenom prijateljstvu u bližnjima, budi glad za Bogom i koja im pomaže da otkriju neslućeni horizont: naravno, jednostavno, kao što sam već rekao, s primjerom proživljene vjere, uz ljubaznu riječ, no ispunjenu snagom božanske istine. Budite smioni. Možete računati na pomoć Marije, Kraljice apostola.«⁶⁴

9. Cjelovito vrednovati jednoga sveca nije moguće u knjigama i člancima. Duh koji obuzima život svetaca nadmašuje slovo, a trag koji su oni ostavili iza sebe život je onih koji ga slijede. Neka unatoč tome ova izlaganja pridonese tomu da duhovnost rada u naše vrijeme učine razumljivom i životnom.

(S njemačkog preveo Franjo Pšeničnjak)

THE SPIRITUALITY OF WORK

Martin SCHLAG

Summary

The specific core of spirituality which Saint Josemarie introduced into the life of the Church is the sanctification of work in one's vocation. Escrivà preached an authentic »lay spirituality.« In light of the founding charism which God bestowed upon him, he noted in the secluded life of Jesus of Nazareth the paradigm of the Christian in the world, whose sanctification occurs not only in the world, but also through that very world. The fulcrum and root of this endeavour is Christ's sacrifice which is made present in the Holy Mass. It leads to the unity of contemplation and action: his goal was contemplation in the world. This is the manner in which God's children, who passionately love the world, see it because it is the work of the hand of the Divine Father and Creator. The pursuit of holiness constitutes an inseparable part of the lay apostolate: sanctity and the apostolate are two sides of the same coin.

64 Sveti Josemaria, Homilija »Durch Maria zu Jesus«, u: *Christus begegnen*, RZ 149.

